

ДЕЯКІ ЕКСТРЕМАЛІЗАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Таран В.О., Шведовський С.Е. (м. Запоріжжя)

Анотації

В статті дається аналіз основних напрямків розгортання екстремалізаційних тенденцій в умовах ринкових відносин; пояснюються причини їх виникнення; проблеми приватизації, планово-олігархічної економіки, причини конфліктів, поява різного роду екстремалізаційних тенденцій в сфері економіки, пов'язаної з її монополізацією, диспропорціями в регіональному економічному розвитку.

In the article the author gives the analysis of basic directions of development of extreme tendencies in the conditions of market relations; reasons of their origin are explained; problems of privatization, planned-oligarchic economy, reasons of conflicts, appearance of different sort of extreme tendencies in the sphere of economy, related to its monopolization and disproportion in regional economic development.

Ключові слова

ЕКСТРЕМАЛІЗАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ, ЕКСТРЕМНІСТЬ, РИНКОВА ЕКОНОМІКА, ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ, КОНКУРЕНЦІЯ, РЕГІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК, ЕКСТРЕМНІСТЬ, ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

Вступ

Серед різноманітних проблем сучасності особливу увагу починають привертати до себе питання, пов'язані з різноманітними проявами екстремності, що, на думку багатьох фахівців, набуває все більш широкого масштабу, знаходячи прояви практично в усіх сферах суспільного життя і перетворюючись на одну із сутнісних його складових. Разом з тим подібне явище поки що не набуло достатньо глибокого і всебічного теоретичного осмислення як у вітчизняній, так і зарубіжній науковій літературі.

Тому **метою даної статті** слід вважати спробу розширити уявлення про природу екстремності через використання такого узагальнюючого поняття як екстремалізм, що вбирає в себе сукупність різноманітних її форм і проявів. Завданням є виявлення подібних явищ в економічній сфері в умовах формування ринкових відносин.

Обговорення проблеми

Проблема дослідження екстремалізаційних тенденцій в Україні не може обійти увагою питання формування ринкових відносин як однієї із провідних складових трансформаційного процесу. Зрозуміло, що екстремалізаційні тенденції слід розглядати в контексті тих позитивних зрушень, які в цілому характеризують трансформаційні перетворення в

сучасній Україні, а саме – активного залучення до загальноцивілізаційних процесів, спрямованих на формування інформаційного, демократичного, соціального, правового суспільства. Його матеріальну основу мають складати ринкові економічні відносини. Сутність же ринкової економіки полягає в тому, що це – форма організації виробництва, що побудована на приватній власності і вільній грі ринкових сил [1; 400], які залежать від суб'єктів ринку, наділених повною свободою дії в рішенні своїх господарських питань. Подібна форма організації виробництва, на думку авторів теорії ринкової економіки, є найбільш ефективною, оскільки максимально використовує всі стимули до розвитку виробництва.

Показово, що об'єктивно загальні й особливі риси національної економіки, поряд з інтернаціоналізацією господарювання, тяжіють до євроконтинентального типу її організації, хоча має місце і неединичний симбіоз трьох основних світових моделей (англо-американської, євроконтинентальної та ісламської) [2; 22]. А це підтверджує логіку політики України на посилення євроінтеграційних процесів. Однак ці риси слід оцінювати більшою мірою як тенденцію, що накладається на досить потужні залишки радянської системи.

Тому нова система побудови економічних відносин сама по собі несе в собі і значний екстремалізаційний заряд, оскільки фактично не тільки руйнує сформовані за радянських умов вихідні принципи організації економічного життя в країні, але й принципово змінює соціально-класову структуру суспільства, а також світоглядно-ціннісні і морально-етичні орієнтації переважної більшості українського населення. Подібний екстремалізаційний заряд обумовлюється низкою суттєвіших властивостей, якими ринкові відносини не тільки володіють безпосередньо, але й пред'являють в якості критеріїв щодо побудови усієї системи продуктивних сил і виробничих відносин. Причому йдеться як про властивості, що притаманні в цілому системі ринкових відносин, так і ті особливості, які визначають формування такої системи в умовах української соціокультурної дійсності.

Це означає, що, з одного боку, об'єктивно відбувається процес, хоча і повільний, створення інформаційного суспільства, а разом з цим і перенесення на національний ґрунт певних екстремалізаційних тенденцій, притаманних розвинутим країнам світу, а з іншого, - вади на шляху формування нового типу суспільства, що виражаються у відсутності виважених концептуальних підходів щодо стратегічних напрямків розвитку економіки, недостатньому використанні наукового потенціалу, значній технологічній відсталості тощо, які обумовлюють додаткові умови для різноманітних проявів економічного екстремалізму.

Відсутність чіткої стратегії розвитку національної економіки перетворилась на сталу рису вітчизняної внутрішньої політики. Вона спостерігається в тому, що досі не визначені ті пріоритетні її галузі, які дали б можливість раціонально використовувати фінансові, наукові й трудові ресурси для ефективного розвитку суспільства. В реальному

економічному житті в цілому в країні ми маємо невизначеність, спонтанність, непрогнозованість, і, як результат, – безсистемність, непередбачуваність, причиною чого є домінування не науково виважених підходів щодо стратегічного розвитку держави, а інтересів окремих фінансово-промислових груп або комерційних структур. Фактично продовжується процес перерозподілу власності з подальшим, в багатьох випадках, перепрофілюванням виробництва, або повним його знищенням. За таких умов відпадає потреба в наукових розробках, а також в наукових замовленнях.

Характерною властивістю української промисловості ще на початку ринкових реформ була технологічна незбалансованість виробничих систем, відсутність зв'язку між їхніми окремими елементами. У ряді галузей існував великий розрив між технічними рівнями обладнання центральної ланки, який вказує на обсягові показники виробничого процесу, і спеціалізованого обладнання кінцевих стадій виробництва, що багато в чому визначає якісний бік продукції [3; 143]. І сьогодні млява динаміка технологічного розвитку більшості галузей економіки України вступає у суперечність з науково-технічними, виробничими, соціально-економічними процесами: знижуються ефективність та обсяги виробництва, зменшується його конкурентоспроможність на ринку товарів та послуг, зростає дефіцит споживчого ринку, розтрачаються природно-сировинні та інтелектуальні ресурси, спадає життєвий рівень населення, зростає кількість техногенних катастроф і т.ін. [4; 10].

Низький рівень темпів технологічного переоснащення та недотримання техніки безпеки призводить до високого рівня травматизму і смертності на виробництві, що є показником його екстремності. Так, кожен мільйон тонн вугілля, видобутого в Україні, коштує чотири людських життя [5]. Тенденція підвищення рівня травматизму і смертності з виробничої сфери опосередковано переноситься в повсякденне життя українців, набуваючи риси соціокультурного буття суспільства. Зокрема, зростання дорожньо-транспортних пригод, основною причиною чого є одностороннє збільшення автотранспортних засобів при відсутності фінансування будівництва автомобільних доріг, недосконалості законодавчої бази, низька культура учасників дорожнього руху, що загалом свідчить про відсутність державної комплексної програми розвитку транспорту, побудованої на чітких наукових розрахунках із залученням фахівців різних галузей.

Значною мірою це обумовлюється тим, що „досі економічна наука і статистика не розробили засад побудови й організації функціонування системи ідентифікації, класифікації, обліку сучасних технологій, а без цього не можна говорити про розбудову системи відтворення технологічної бази країни” [6; 8-9].

Остання передбачає розвиток наукомістких галузей виробництва. У міжнародній практиці наукомісткими вважаються галузі - аерокосмічна,

електронна, фармацевтична, виробництво управлінського обладнання та ЕОМ, електротехнічне та загальне машинобудування. В Україні ж наукомісткість виробництва як показник рівня використання у промисловості загальної маси потенційно прийнятих для запровадження результатів діяльності науково-технологічної сфери останні роки невпинно знижується. Наша країна пропонує світові переважно сировинну та напівфабрикатну продукцію (так звані проміжні товари). Товарна структура українського експорту відзначається не оптимальністю та енергомісткістю. На відміну від розвинутих країн, які 85-90% приросту ВВП одержують від виробництва й експорту наукомісткої продукції, Україна, посідаючи за кількістю науковців одне з перших місць у світі, досі ще розвивається без суттєвого використання результатів наукових досліджень. Вітчизняна наукомістка продукція представлена на світовому ринку переважно виробами оборонно-промислового комплексу та авіаційної промисловості [6; 7-8].

Деякі фахівці однозначні у своєму судженні і вважають, „що тільки приватні компанії можуть вірогідно оцінити комерційний ефект від запровадження тієї чи іншої новітньої технології, побудувати дійову інвестиційну стратегію, знизити потенційні ризики” [6; 9]. Очевидно, питання слід ставити ширше. Йдеться не лише про форми власності, тим більше, що і державна компанія здатна оцінити переваги інноваційної технології, але й про наявність низки як об'єктивних, так і суб'єктивних обставин, у тому числі відповідної культури виробничих менеджерів, рівня професійної підготовки персоналу, а також бажання і волі керівництва компанії. Особливу роль при цьому має відігравати державна економічна та науково-технологічна політика, першочерговим завданням якої має стати створення ринкових стимулів для формування національними структурами інноваційно орієнтованої економіки.

Однак реальних науково виважених передумов для її розвитку саме в такій якості досі в Україні не створено, що посилює роль негативних, екстремалізаційних явищ. Подібні явища сполучаються зі зниженням інтелектуального потенціалу країни, який визначає її роль і місце у світовому табелі про ранги. За прогнозами ЮНЕСКО, досягти високого рівня національного добробуту можуть тільки країни, які мають серед працездатного населення 40-60% фахівців з вищою освітою. А США та Японія мають довести цей показник майже до 90% серед усіх працюючих. На думку експертів, це дасть можливість досягти підвищення економічного ефекту виробництва у 4-11 разів. У двадцяти розвинутих країнах, в яких працює 95% учених світу, прибуток на душу населення щорічно збільшується на 200 дол., а у країнах, де науковців небагато, - лише на 10 дол. В руслі цих тенденцій можна спостерігати перенесення виробництва з високим рівнем матеріальних та енергетичних затрат, а також екологічних ризиків до слаборозвинутих країн, серед яких може опинитися й Україна [7; 12].

Ситуація кардинально не змінюється, незважаючи на активізацію економіки і зростання ВВП протягом останніх років. Незначне підвищення заробітної плати і пенсій негайно поглинається зростанням так званих монопольних цін – на комунальні і транспортні послуги, енергоносії; зберігається прірва між супербагатими, справжньої кількості яких не знає ніхто, і жебраками, яких навіть за офіційною статистикою – більше чверті населення. Іншими словами, успіхи української економіки дають мінімальний соціальний ефект.

Разом з тим, з економічними реформами свого часу пов'язували великі сподівання. Кінцевою їх метою вбачалося створення соціально-орієнтованої ринкової економіки – фундаменту демократичного суспільства. Однак реальні ринкові зміни виглядають надзвичайно невтішно і швидше не оздоровлюють суспільство, а навпаки, створюють додаткові передумови його екстремалізації.

Приватизація, що була покликана створити міцний клас власників, дати поштовх для розвитку малого і середнього бізнесу, перетворилася фактично в розподіл національного надбання серед невеликого кола груп і осіб. Найбільш активну участь у цьому розподілі пвзяла колишня партійно-господарська номенклатура у тандемі з лідерами кримінального бізнесу. Багато стратегічно важливих підприємств були продані за безцінь; над тими, які залишилися у державній власності, встановлено контроль з боку лояльних до влади фінансово-промислових груп, що не передбачає ніякої відповідальності, але дозволяє без будь-якого інвестування експлуатувати виробничі ресурси і ховати прибутки в тінь.

Створена таким чином економіка отримала назву кланово-олігархічної. Ця назва певною мірою характеризує і стан українського суспільства. Воно все більше нагадує суспільства напівколоніальних країн з бідним деградуєчим населенням, компрадорською буржуазією і корумпованою політичною верхівкою. На цьому тлі розмови про загальнолюдські цінності, правову державу, громадянське суспільство, демократію видаються або фальсифікацією, або наївними і недоречними. Олігархія за визначенням несумісна з демократією і не керується потребами суспільства. Смысл її існування – збагачення завдяки владі і влада завдяки збагаченню [8].

Після політичних подій 2004 року були надії на певні позитивні зрушення в економіці. Однак загальний її стан залишається складним, крім того проглядаються і додаткові негативні тенденції. Це спостерігається в різкому гальмуванні економічної динаміки і зростаючому інфляційному тиску. Підвищення ж темпів і рівня інфляції в економіці України перетворився на один із ризиків для стабільності макроекономічного середовища, адже на кінець 2007 року від досяг критичної позначки в 14%. Зовнішній борг України на осінь 2007 року склав приблизно 16 млрд. доларів США. Зниження ділової активності, у тому числі малого і середнього бізнесу, значне скорочення припливу

прямих іноземних інвестицій і навіть відмова крупних інвесторів від входження в Україну, фактична консервація процесу приватизації логічно сполучаються з розкручуванням нових конфліктів.

Незважаючи на позитивні зрушення у формуванні фінансового ринку в Україні, за окремими своїми сегментами він розвивається вкрай нерівномірно. Низький рівень довіри між ринковими контрагентами, а також недостатня захищеність прав власності та контрактних прав виступають чи не найбільшими перешкодами для формування справжніх, а не декларованих ринкових відносин [9; 28].

Однією з характерних рис вітчизняної економіки виступає підвищення рівня внутрішньої і міжнародної конкуренції, що, з одного боку, є важливим мотиваційним важелем її розвитку, але з іншого – тягне за собою певні елементи екстремалізму, які витікають із самої природи конкуренції.

Разом з тим зміни економічної політики з приходом у 2006 р. «антикризової коаліції» сприяли поширенню присутності іноземного капіталу, як фактору монополізації цілих галузей вітчизняної економіки. До того ж, спостерігається розповсюдження явища диверсифікації – підтримка і лобювання торговельно-закупівельних стосунків по окремим видам сировини, товарів, послуг тощо з однією країною, або фірмою, що порушує принципи конкуренції, надаючи окремим суб'єктам економічної діяльності право нав'язувати правила гри, які шкодять суспільним і національно-державним інтересам. Все це свідчить про те, що останнім часом в економічній сфері владі так і не вдалося продемонструвати послідовність і раціоналізм. Швидше за все спостерігається ланцюг безсистемних «трансформацій» [10].

Повною мірою це має відношення до проблеми державної регіональної економічної політики. Суть цієї проблеми полягає в тому, що в Україні існує суттєвий дисбаланс у розвитку окремих регіонів. Незважаючи на те, що вже декілька років діє Концепція регіональної політики [11], а з 1 січня 2006 р. набрав чинності Закон України „Про стимулювання розвитку регіонів” [12], у країні досі відсутня виважена регіональна політика, як ефективний механізм міжрегіональних відносин та взаємодії між центром і регіонами. Не випадково у вітчизняній науковій літературі для диференціації регіонів за різними ключовими ознаками використовуються такі поняття як «економічно розвинені регіони», «регіони донори», з одного боку, та «відсталі», «проблемні», «кризові», «депресивні» регіони – з іншого [13], що визначає наявність диспропорції в економічному розвитку окремих регіонів.

Основними соціально-економічними показниками регіональних диспропорцій найбільш чітко виступають такі: валовий регіональний продукт, інвестиції в основний капітал, вимоги банків за кредитами в економіку України, рівень доходів, місячна середня заробітна плата та рівень зареєстрованого безробіття. Як свідчать статистичні дані лише за 2005 рік, співвідношення між максимальним (Донецький регіон) і

мінімальним (Тернопільський регіон) показником валового регіонального продукту складає 2,5 рази. За показником інвестицій в основний капітал: 56,4% інвестицій зосереджено в шести регіонах (Києві, Донецькому, Дніпропетровському, Харківському, Одеському та Львівському), різниця між максимальним і мінімальним значенням цього показника дорівнює 3,2 рази. За кредитними ресурсами банків лідерами були чотири регіони (Київ, Дніпропетровський, Донецький і Харківський), які використали 65,3% вимог банків по кредитах. Співвідношення між максимальним (Дніпропетровський) і мінімальним (Кіровоградський) значеннями кредитної заборгованості становило 5,3 рази. Регіональна асиметрія існує в доходах громадян. 54,1% доходів сконцентровано у восьми регіонах (Києві, Донецькому, Дніпропетровському, Харківському, Львівському, Луганському, Одеському та Запорізькому); коефіцієнт варіації між максимальним (Донецький регіон) і мінімальним (Закарпатський регіон) значеннями цього показника складає 1,5 рази. Суттєві відмінності на рівні регіонів існують у середній заробітній платі: різниця між вищим її показником (Донецький регіон) і нижчим (Тернопільський регіон) дорівнює 1,7 рази. Коефіцієнт міжрегіональних варіацій зареєстрованого безробіття складає 8,25 рази. Особливу позицію посідає Київ, який за перерахованими показниками на кілька порядків випереджає навіть економічно розвинуті регіони, не говорячи вже про депресивні.

Показово, що процес вирівнювання названих показників за регіонами протягом останніх років відбувається дуже повільно, а за деякими позиціями ситуація практично не змінюється [14; 27-29], що залишає проблему регіональних диспропорцій та їх наслідків актуальною. Наявність же подібних диспропорцій несе деструктивний для держави заряд, який проявляється у створенні економічних передумов для крайнього загострення міжрегіональних соціально-економічних і політичних відносин, а також підживленні відцентрових тенденцій в державі.

Екстремалізаційні тенденції, що зумовлюються станом економіки в Україні, тісно пов'язані з такою складовою її результатів, як екологічний фактор. Саме тотальний вплив останнього на перспективи життя і навіть виживання окремих представників суспільства і людства в цілому змушують шукати ефективних шляхів формування принципово нового відношення людини до природи як на загальноцивілізаційному рівні, так і в кожному конкретному локально-соціальному випадку. Під час самміту Всесвітнього економічного форуму у Давосі у 2001 році був представлений Індекс екологічної стійкості (ІЕС) країн. Із 122 країн, включених до рейтингу ІЕС у 2001 році, Україна опинилася на 110-му місці, а в п'ятірку світових лідерів увійшли Фінляндія, Норвегія, Канада, Швеція і Швейцарія. У 2002 році індекс був розрахований вже для 142

країн: перша п'ятірка не змінилася, а Україна опинилася вже на 137-му місці [15].

Незважаючи на такі вкрай тривожні тенденції, всі попередні роки українська влада підпорядковувала свою політику виключно завданням економічного зростання, заохочуючи марнотратне споживання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та імпорту енергоносіїв. За даними Всесвітнього банку, енергоефективність економіки України, тобто виробництво ВВП на одиницю спожитої енергії, у 2002 р. була нижче відповідного показника Польщі – в 2,5 рази, США і Китаю – в 3 рази, Японії – в 4,5 рази [15]. Подібна тенденція зберігається і сьогодні, незважаючи на стрімке зростання цін на енергоносії, економіка України не зазнала модернізації і переоснащення і, як і раніше, залишається енергозатратною. Крім того, посилилася структурна деформація промисловості України: у порівнянні з 1991 роком, у структурі промислового виробництва різко зросла доля матеріало- і енергоємних і разом з цим найбільш забруднюючих навколишнє середовище галузей промисловості – гірничо-металургійної, паливно-енергетичної, хімічної та нафтохімічної – з 23% у 1991 р. до близько 60% у 2003 р. [15].

До того ж, сформувалася яскраво виражена сировинна і низькотехнологічна спрямованість експорту, що суттєвим чином знижує його ефективність, зазнали занепаду високотехнологічні галузі промисловості. Частка матеріало- і енергоємних галузей в українському експорті досягла більше ніж 60%, причому більше 40% припадає на продукцію однієї галузі – чорної металургії [15].

Таким чином, промислове зростання в Україні після 2000 року призвело до перекосу в бік важких галузей, зокрема застарілої гірничо-металургійної (близько 50% виробництв з плавлення сталі використовують доменні печі – архаїчний мартенівський процес, винайдений майже 150 років тому, в той час як у світі цей показник у середньому складає 20%, а в країнах ЕС, США і Японії їх не використовують взагалі). Разом з тим висока платоспроможність цих галузей завдяки тимчасовій експортній кон'юктурі спричинила перерозподіл на їх користь сировинних і фінансових ресурсів та політичного впливу, що суттєво стримує розвиток національної економіки, орієнтованої на внутрішній ринок.

Подібний стан речей набув стабільної тенденції завдяки відповідній податковій політиці. Зокрема, досить висока ставка ПДВ (із країн СНД Україна, разом з Армєнією, Киргизстаном, Таджикистаном і Молдовою має найвищу ставку - 20%) робить більш дорогою вітчизняну продукцію, що зменшує її конкурентоспроможність, і в багатьох випадках вона витісняється з ринку імпортною продукцією. Натомість зниження ставки ПДВ могло би привести до здешевлення вітчизняної продукції, зростанню бюджетних надходжень за рахунок активізації

підприємництва, зменшенню уникнень від сплати податків, розширенню попиту, стимулюванню підвищення ефективності виробництва [16; 5].

Проблема полягає в тому, що податкова політика держави, як частина її економічної політики, крім об'єктивних детермінант включає суб'єктивні ціннісні судження про людську поведінку та її соціальні наслідки (податки мають бути справедливими, необхідно допомагати бідним, треба стимулювати вітчизняного товаровиробника тощо) [17; 4-5]. Але подібні судження звичайно не відносять до сфери науки як такої: „Політика... залежить від ціннісних суджень, а ціннісні судження не є науковими” [18; 27]. Очевидно, що саме переважання у процесі розробки державної податкової політики в Україні суб'єктивного фактора знижує її наукову значущість.

В результаті існуюча податкова система залишається незбалансованою, оскільки суттєво підвищує вартість праці (робітничої сили) серед інших економічних факторів – в Україні соціальні податки на фонд заробітної плати сягають 40% від величини зарплати [19]. Це змушує роботодавців вдаватися до неофіційної виплати зарплати (“у конвертах”) і підживлює тіньову економіку, особливо в галузях зі значною долею зарплати в ціні продукції, зокрема в сфері послуг і високих технологій. Разом з тим така податкова система практично не стягує податки за забруднення навколишнього середовища і споживання природних ресурсів, що робить їх відносно дешевими, а отже, заохочує переведення ресурсів і збільшення відходів. Як наслідок, - виникли труднощі зі створенням нових робочих місць, з'явився міцний стимул до тіньового наймання робітників, з одного боку, і надмірне використання природних ресурсів, масштабне забруднення навколишнього середовища – з іншого. Тобто, йдеться про посилення екстремальних тенденцій як в економічній, природно-ресурсній, екологічній, так і в соціальній сферах життя українського суспільства.

І саме тому, що олігархічні клани в Україні значною мірою протягом тривалого часу паразитували на експлуатації природного і людського капіталів, модель екосоціальної ринкової економіки дає також інструментарій для мирного економічного демонтажу олігархічної системи і тіньової економіки. Перш за все за допомогою інноваційної економічної політики, яка передбачає введення оподаткування ресурсопотоків, і принципу: менше оподатковувати корисне і бажане (робочі місця і прибутки) і більше оподатковувати небажане і шкідливе (споживання ресурсів і забруднення). Цей підхід може бути реалізовано шляхом фіскально нейтральної еко-трудової податкової реформи – часткового перенесення акценту з оподаткування фонду заробітної плати на оподаткування потоків природних ресурсів і шкідливих викидів – аналогічно змінам, що втілюються в багатьох країнах ЄС як один з ключових інструментів структурної перебудови, спроможних послабити прояви екстремалізму в суспільному житті.

Висновки

Таким чином, можна зробити певні висновки:

Формування ринкових відносин в сучасній Україні є складовою загального трансформаційного процесу, який ґрунтується на принципах побудови інформаційного, демократичного, соціального, правового суспільства європейського зразка. Безумовна прогресивна спрямованість розвитку несе в собі певні елементи екстремалізму як системного, так і національно-специфічного характеру.

Останні виражаються у брамці виважених концептуальних підходів щодо стратегічних напрямків розвитку економіки, недостатньому використанні наукового потенціалу, значній технологічній відсталості тощо, які обумовлюють додаткові умови для різноманітних проявів економічного екстремалізму.

Відсутність чіткої стратегії розвитку національної економіки обумовлює невизначеність пріоритетних її галузей, які дали б можливість раціонально використовувати фінансові, наукові й трудові ресурси для ефективного розвитку суспільства. В економічному житті в цілому панують невизначеність, спонтанність, непрогнозованість, і як результат – безсистемність, непередбачуваність.

Нестача наукових розробок і наукових замовлень тягне за собою технологічну незбалансованість виробничих систем, відсутність зв'язку між їхніми окремими елементами, гостре протиріччя між динамікою технологічного розвитку більшості галузей економіки і науково-технічними, виробничими, соціально-економічними процесами, зниження ефективності та обсягів виробництва, зменшення його конкурентоспроможності на ринку товарів та послуг, зростання дефіциту споживчого ринку, розтрату природно-сировинних й інтелектуальних ресурсів, регресивну податкову систему, спад життєвого рівня населення, зростання кількості техногенних катастроф, підвищення рівня травматизму і смертності тощо. Подібні явища сполучаються зі зниженням інтелектуального потенціалу країни та негативними міграційними процесами, що виснажують економічний потенціал країни.

Негативні тенденції сучасної української економіки значною мірою обумовлюються її кланово-олігархічною сутністю, залежністю від інтересів певних фінансово-промислових груп або комерційних структур. Звідси проблеми державної регіональної економічної політики, що сприяє розподілу регіонів на «регіони донори», з одного боку, та «відсталі», «проблемні», «кризові», «депресивні» регіони – з іншого, і закріплює диспропорції в економічному розвитку регіонів.

Екстремалізаційні тенденції, що зумовлюються станом економіки в Україні, тісно пов'язані з такою складовою її результатів, як екологічний фактор. Посиленню його негативної ролі сприяють марнотратне споживання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та імпорту енергоносіїв, а також структурна деформація промисловості України у бік різкого зростання долі матеріало- і

енергоємних і разом з цим найбільш забруднюючих навколишнє середовище галузей промисловості – гірничо-металургійної, паливно-енергетичної, хімічної та нафтохімічної.

Разом з тим, характерною особливістю української дійсності є те, що кожний з негативних економічних факторів ще не означає повної й остаточної системної кризи, адже значна їх частина, крім екстремалізаційних тенденцій, несе в собі і, так звану, антиекстремалізаційну складову як засіб урівноваження гострих соціально-економічних протиріч.

Перспективи подальшого наукового дослідження – причини виникнення та шляхи подолання екстремалізаційних тенденцій в сучасному українському суспільстві в умовах ринкової економіки.

Джерела

1. Економічна енциклопедія. – У 3-х т. – Т.1. – К.: «Академія», 2000.
2. Корнеев В. Эволюция и перспективы финансового рынка Украины // Экономика Украины: политико-экономический журнал. – 2007. – К.: Изд-во: «Преса України». - №9. – С.21-29.
3. Матвиенко И. Финансовое обеспечение технического перевооружения промышленности Украины. – К.: «Наукова думка», 2004. – 256 с.
4. Федулова Л. Технологічний розвиток економіки //Економіка України. - №5. – 2006. – С.4-10.
5. Геварін В. «Шахтарський характер» і «щирі хазяї» шахтарського краю //Шлях перемоги. - 27 (2768). – 4 липня 2007 р.
6. Федулова Л. Технологічний розвиток економіки //Економіка України. - №6. – 2006. – С.4-11.
7. Федоренко В. Інвестиції та економіка України //Економіка України: політико-економічний журнал. – 2007. – К.: Вид-во „Преса України”. - №5. – С.12-16.
8. Жданов И., Литвиненко А., Якименко Ю. Украина перед выбором – каким он будет? //Зеркало недели. - №26 (501). – 3 июля 2004г.
9. Корнеев В. Эволюция и перспективы финансового рынка Украины // Экономика Украины: политико-экономический журнал. – 2007. – К.: Изд-во: «Преса України». - №9. – С.21-29.
10. Юрчишин В. Вместе у телевизора или О чем мы не услышали в речи Президента? //Зеркало недели. - №33 (561). – 27 августа 2005 г.
11. Концепція державної регіональної політики, затверджена указом Президента України від 25 травня 2001 р. №341/2001. База даних „Законодавство України” Верховної Ради України: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin//laws/main.cgi?nreg=341%2F2001>.
12. Закон України „Про стимулювання розвитку регіонів” від 8 вересня 2005 р. №2850-IV. База даних „Законодавство України” Верховної Ради України: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin//laws/main.cgi?nreg=2850-15>.

13. Новікова А.М. Депресивні території: європейський досвід та проблеми України // „Стратегічна панорама”. - №3-4. – 2000. – С.114-118.
14. Матвієнко П. Узагальнююча оцінка розвитку регіонів // Економіка України: політико-економічний журнал. – 2007. – К.: Вид-во „Преса України”. - №5. – С.26-35.
15. Гаврилишин Б., Вовк В. Опасность «Экологического занавеса» //Зеркало недели. – №4 (532). – 5 февраля 2005 г.
16. Парнюк В. Регулирующая функция налога на добавленную стоимость //Экономика Украины: политико-экономический журнал. – 2007. – К.: Изд-во: «Преса України». - №6. – С.4-16.
17. Вишневский В. Налоговая политика и экономическая теория // Экономика Украины: политико-экономический журнал. – 2007. – К.: Изд-во: «Преса України». - №9. – С.4-20.
18. Wilcox C. From Economic Theory to Public Policy “The American Economic Review” Vol.50, №2, 1960.
19. Гаврилишин Б., Вовк В. Опасность «Экологического занавеса» //Зеркало недели. – №4 (532). – 5 февраля 2005 г.

Стаття надійшла 19.11.2007 р.